

Da so v stari Celeji boginjo dobrote, sreče — kalote, celote častili, pričuje rimski kamen z napisom: Jovi optimo maximo et SALVTI CELEIAN. ¹⁾ to je: Salutari Celeianorum — Celi Celjanov — Celeji Celjanov, kali — celi boginji Celjanov, salutari, faustae, bonae Deae Celeianorum.

Al kakošna nebeška prikazen je osebljena v boginji Celi — Celeji?

Jaz mislim juterna zarja. Juterna zarja se v basenstvu indogermanskih narodov veli prijetna, ljubeznjiva, srečna, lepa boginja. Tako je gerška Eos = Aurora, boginja možkega veselja in možke hoti, ona ljubi vse, kar je lepega in dobrega; njo so imeli za mater zvezd, ²⁾ in tri zvezde v gerbu celjskega mesta bi tudi utegnile opominjati na lučno boginjo Celejo.

Tudi Uša, boginja juterne zarje pri starih Indih, se veli mila, ljuba, lepa boginja, darovnica zakladov in sreče in Aevina „die der Morgenröthe vorausseilenden Lichtstrahlen“ darujeta bolnim zdravje, rešujeta ljudi iz nevarnosti, hodita v pomoč brodarom in darujeta zaklade. ³⁾

Tudi v nemškem basenstvu se veli juterna zarja zlata devica, ktera se prijazno smeja, in znana je prislovica: „Morgenstund hat Gold im Mund“, ktera je še le pozneje etičen pomen dobila. ⁴⁾

Moje mnenje, da je Celeja bila boginja juterne zarje, še poterjuje tudi ta okoliščina, da v sanskritu kalja (tudi kâlja) pomenja: diluculum, tempus matutinum, toraj Celi — Celeja = Matuta, kakor se je po Prelleru ⁵⁾ rimska boginja „des Frühlichtes, der Morgenröthe“ velela, ktero so spet Rimljani kot boginjo kalote — celote salutis, prosperitatis, pulchritudinis, beatitudinis, bonitatis častili. „Matrem Matutam antiqui ob bonitatem appellabant“ piše Paul. ⁶⁾ Tudi o juterni zarji pri starih Slovanih piše Frencl: Slavi Sorabique fulgidam Auroram sic interpretati sunt: quasi esset numen praestantissimum, quod mortalibus in dies bene vellet, tenebras discuteret, diem largiretur aptum tempus operibus agendis itd. (Frencl de Diis Sorab. 15, 3). Ako še prijetno lego celjskega mesta, zdravo kopel reke Savine v ozir jemljemo, je celó prikladno bilo v tej krasni, lepi, dobri, prijetni srečni — kali — celi okolici častje boginje Kaleje — Celeje.

V severnoslov. basenstvu sicer nisem našel boginje Cele, ali ime historično Celigost = Milogost, Ljubogost, Dobrogost, Radogost opominja na častje boginje Cele.

Na solnčnih božanstev častje tudi opominjajo osebne imena na celjskih kamnih: Licovius = Likov (Likovci, Likari, Likavci živijo še dan današnji na Štorskem, Koroškem in Kranjskem), dalje Leveimar = Leo, Leonis nomen habens, od leve, leo, Löwe; spomni se še rjovečih levov v Celji in pa bližnje vasi Leve, Lemdorf = Löwenberg. Drugih slovenskih imen na celjskih kamnih, kakor Dubna, Bonjata, Ausko; primeri boginjo juterne zarje Auska pri starih Moravanih ⁷⁾ itd. ne omenjam, ker sem jih že večkrat razkladal. V svojih bukvah hočem razlagati tudi mitične bližnje krajne imena kakor Polule, v katerih stanuje kmet z imenom Kurent, Teharje itd. Keltskega imena ni nobenega najti tukaj, čeravno je nemški slavní pesnik Gabriel Seidl celó iz slovenske Voglajne, ker na vogle teče, napravil reko z keltskim imenom!

¹⁾ Muchar I. c. ²⁾ Preller „Griechische Myth.“ I, 300.

³⁾ Rigveda, Rosen 48, 1. 2. 49, 1. 92. 12. ⁴⁾ Manhardt „Germ. Mythologie“ 439. ⁵⁾ Preller „röm. Mythologie“ str. 285.

⁶⁾ Paul 122. „Priscian“ II, 10. ⁷⁾ Tkany „Myth.“ II. 68.

(Dalje sledi.)

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

XII. Pismo.

Dragi stric!

„Noche tinta, blanco el dia“, (Noč je barvana, svetel je dan) pravi Španjol, in kdor spati ne more, občuti resnico teh besed. Različni utisi minulega dneva so mi moje slabe žile močno razdražili, in tako celo černo noč nisem mogel spati. Ker mi ni dano živeti, kakor želvi, ktera nepremakljivo več dni svoje mlade gleda, sem tudi ono noč jadral po neskončnem morji misel, in ker nisem ravno daleč od Prešernovega groba stanoval, mi je posebno osoda tega našega slavnega pesnika celo noč pred očmi stala.

Prešern je bil pesnik, kakoršnega nam Slovenija ne rodi vsaki dan. Plato ni mogel v svoji republiki pesnikov terpeti, tukaj je dragi Plato predaleč šel — on, kateri je sam več pesnik kakor filozof. Takošni pesniki, kakoršen je Prešern bil, so bistri potoki, kateri namakajo in rodovitijo dušno polje naroda — zato vse poštenje pred poklicanim sinom Apollonovim! Ali pesnika svojega še narod le po smerti njegovi prav razume — res je, kar veliki Haller piše:

Es ist nun das Geschick der Grossen hier auf Erden,
Erst, wenn sie nicht mehr sind, von uns erkannt zu werden.

Kakor dolgo pesnik živi, mu prozaični verstniki še ne dajo koščka plesnjivega kruha, — naš Prešern je sam resnico to spoznal, ko je pel:

Luziade Don Kvizota
Nam pričujete pisarja:
Da ostane pevc sirota, —
Slep je, kdor se s petjam kvarja.

Verstice imajo noge, ali rok nimajo, zato mora človek delati, ako hoče jesti, in če si zgodaj ne dobí svojega koščka kruha ali če mu ga huda osoda ogrenuje, kakor Prešernu, se otemni skoro jasni pogled življenja, in pesniška žila se začne posuševati.

Poleg tega še imajo vse dušne zaslužbe posebno nesrečno zvezdo. Kako dolgo more pesnik čakati, dokler dela tisti hvalijo, kateri sami nič izverstnega ne znajo stvariti!

Kakor za solnce treba oči, ako hočeš uvaževati lepoto solnčnega bleska, — kakor za muziko treba ušes, da znaš ceniti sladki njeni glas, tako tudi pesniško delo potrebuje sorodnega duha. Al malo je takošnih, kateri pesnika razumejo. Večja stran ljudstva ima v glavi in sercu Tohu vabohu (prazno in pusto) poleg tega se mora pesnik vojskovati z nenavistjo, ker žalibog res je, kar Ariosto poje:

Questa assai piu oscura, che serena
Vita mortal, tutta d' invidia piena. *)

Kjer se kaj izverstnega pokaže, tam se vse slabe glave brez pogovorjenja zedinijo, in izverstnega ne terpi nobena slaba glava v svojem okrožji.

Vendar vse to ne sme pravega pesnika prestrašiti. Pravi ljubljeneec Modric ostane zmirom, kakor Azem lepo pravi: „Ein reiner heller Kieselstein, an dem der schöne Himmel, und die schöne Erde, und die heilige Religion anschlagen, dass Funken herausfliegen, und an diesen Funken wärmen sich viele Gemüther.“

Napoleon je Ossiana le v slabi francozki prestavi poznal, in vendar ga je ogreval v zimskih taborih. Lysander je hotel atensko mesto do slednjega kamna pokončati, ali pesem Europidova ga je ganila do solz, in Atene so bile razdora otete. Orfejeva lira je več storila, kakor Herkulov kij.

Zato sezite v strune milozvučne lire poklicani sinki Apollonovi. Gorensko je bogata zibelka pesništva. Dva

Dosti bolj temno, kakor jasno
Je umerlo življenje, in neravisti polne.

sina Apollonova je posebno nadahnil uzvišeni duh slavnega Prešerna — in sicer: pesnika „Zorina“ in pesnika „domorodnih glasov“.

Da bi nam bil Prešern še kakošno tragedijo spisal, bi imeli vse sorte pesništva v slovenskem jeziku poleg krasnih sonetov, junaških balad, lepe epične povesti (Kerst pri Savici), miloglasnih pesem, bridkih epigramov. Kdo bo rešil pozabljenosti domače junake, da ne bodo veljale žalostne besede pesnika rimskega:

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi, sed omnes illacrimabiles
Urgentur ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro. —

Takošne in enake misli so krožile po moji glavi — ko zaželeno juterno solnce zasija.

Perva skerb je bila dobiti v Kranji Figara. „Figaro la!“ reče prijatelj Miloslav, in pred menoj stoji z dušo in telesom — brivec od glave do nog.

Srečni Verbovčani, kateri še ne poznate tega roda človeškega društva: — medicos barbierios — brivcov — Figarov!

Ta rod me je na mojih različnih potovanjih vsikdar posebno zaunemal. Da bi se Buffon ne bil sam bril, gotovo bi bil v svojih naravoslovnih bukvah postavil posebno poglavje pod napisom: „Raze singulaire“.

Ti ljudje vse novice svojega kraja vejo, in njihovo prvo delo je, ko si britve ostrijo, pripovedovati, kar se je po mestu zgodilo, ali kar se bode še zgodilo. Že stari Azem je o brivcu resnično pel:

Herr Fiks rasirt auf seltne Art,
Bis er sein Messer schleifet,
Kinn, Hals und Wange seifet,
Den Strich und Widerstrich vollführet,
Und meisterlich politisiret,
Wächst schon der zweite Bart!

Na robe svet. V juterni deželi je brada lepota človekova, pri nas pa kaj nepristojnega. — „Seelig, dessen Bart sui juris ist“.

Kranjski Figaro sicer ni imel vseh priprav, ktere brivci imajo po velikih mestih, ali vedil je dobro terminologijo teh priprav. Govoril je o „parfümu“, čeravno ni drugega imel v glažku, kakor bučno olje.

Vendar je bil moj Figaro v svoji umetnosti dobro izurjen in ko je delo na mojem obrazu doveršil, se je priklonil pošteno, kakor da bi kadaj že bil „grand officier de la cour“.

Ob sedmih je bil voz pripravljen. Naša družbica se je pomnožila z Miloslavovim gosp. bratom in njegovo ženo iz Ljubljane.

Krenuli smo čez Radoljco v Bled. Posebno se mi je dopadlo Naklovo polje. Precej rodovitno in prijazno je. Vasi so večje, kakor na Notranjskem in hiše premožnejših večidel zidane. Oklepi oken so iz zelenega kamna, kterege v ti okolici lomijo. Naklo je rojstni kraj slavnega teržaškega škofa g. Jerneja Legata. Tudi Štempiharja je rodila ta okolica, ktera še sedaj sluje zavolj močnih mišic.

Našel sem na nekem stermem klancu v podbrežki okoliči tudi posebno obertnijo. Kjer se namreč voz v breg pelje, čaka za vsak voz trumica fantinov in deklet, kateri podkladajo kolesa. Za krajcarje se potem otročja trumica tepe, da bi se lahko od jokanja in vriskanja breg poravnal, kterege se ne usmili cestna gosposka, da bi pot saj nekoliko menj težavno naredila.

Ko se čez Savo prepeljamo, že nas iz brega pozdravlja „landesfürstliche Stadt“ Radoljca. Na nekdanjo junakost Radoljčanov opominjajo mestni grabni. Najlepše poslopje je grad grofa Thurna.

Zidali so ravno tudi visoke šole. Mislil sem, da Radoljčani stavijo kakošno zvezdišče; ali ozke oknica so kazale — proti zemlji, ne pa — proti nebu.

Leta 1579 so Radoljčani radi hodili v Begnje, in so bili *zaxodošol*, kakor Valvazor piše; lepa mestna farna cerkev sedaj pričuje njih vernega in pobožnega duha.

V sakristii visi podobščina Aenea Sylvia, kateri je pozneje bil rimski papež Pij II. Pod podobščino stoji njegov naslov, iz kterege se vidi, da je bil nekdej fajmošter pri sv. Pankraciu v Starem tergu na Štajarskem; toraj ne v Slovenjem gradu, kakor v vsih zgodovinskih bukvah stoji.

Aenea Sylvi je bil svoje dni učnik in odgojitelj Barbare, grofice celjske, ktera se je pozneje omožila s cesarjem Sigmundom.

V Radoljci tudi stanuje naš slavní pesnik „Glasov domorodnih“. Pozdravili smo ga prav po bratinsko, ali ljubo nam ni bilo zvediti, da je z vsemi močmi objel Themido in zapustil modrico Erato.

Dobro vem, da pri Slovencih človek ne more „von der Gunst der Musen“ živeti, vendar je tudi to res, kar Jean Paul piše: „Die poetischen Gaben gehören dem Feiertage, nicht dem Werktage des Lebens an. Wenn sie auch durch ein Gewerbe, welches der Dichter daneben treibt, sich etwas beengt und behindert fühlen sollten, so können sie dabei doch gedeihen.“

V Radoljci še živi tudi drug mož, kterege naj vsak domoljub obiše. Je to umetnik gosp. Murnik, izversten podobar. Mi smo občudovali povsod njegove krasne dela. Prav dobro je djalo našemu sercu, ko smo v njegovi delavnici bili in na mizi zagledali najnovejše bukvje, ktere razlagajo podobarsko umetnost. Takošne domače glave, ktere z velikim trudom si morajo prilastovati ne samo umetnost, temveč tudi potrebne znanosti, so vse hvale in pomoči vredne. Zaslučuje si naš pridni rojak, da se priporočuje vsakemu, kateri išče podobarskih izdelkov. Poleg tega je dobro izurjen v pozlačenju in marmoriranju, kakor njegove izverstne dela v kranjski mestni cerkvi poterjujejo.

Nekteri le zmirom vprašujejo, v kateri akademii se je učil, in mislijo, da le „der Mann vom Fach“ zna edino kaj izverstnega napraviti.

Veleumni Jean Paul drugači sodi pisaje: „Dem Dilettanten ist die Sache Zweck, dem Manne vom Fach, als solchem, bloss Mittel; nur der wird aber eine Sache mit ganzem Ernste betreiben, dem unmittelbar an ihr gelegen ist, und der sich aus Liebe zu ihr damit beschäftigt, sie con amore treibt. Von solchen und nicht von den Lohn-dienern ist stets das Grösste ausgegangen.“

Kakošna je gledé umetnosti, takošna je tudi gledé znanost sploh. Kdor nima doktorskega klobuka, in kdor ni člen dunajske in berlinske akademije, ne čepi v rezidencii, ali pa ne uči na visokih šolah, ta velja toliko, kolikor Lemberžan in Ribničan.

Da spet na Radoljco nazaj pridem, še imam nekaj o prebivavcih Vam, dragi stric, pisati.

Mestjani se nosijo po nemško-kranjsko-francozko in govorijo med seboj nemško-kranjsko. Da jim dobro gré, sklepam iz nekterih dobro pitanih exemplarov.

Kako z duševno „zmožnostjo“ stoji, ne morem Vam povedati. Da so tudi politikarji, me je prepričal nek možak, kateri je prav pazljivo „Laibacharco“ prebér. Da še nekteri Radoljčani so prav „naturwüchsig“, sem spoznal iz tega, da se mi ni eden za moj — ponižni in pohlevni poklon zahvalil. Ta možak menda ni še čul besed Henrika IV., kralja francozkega:

„Parole douce et main au bonnet
Ne coute rien, et bon est“,

ali kakor Nemec pravi:

Freundliches Wort und Hand am Hut,
Kostet nichts und ist dennoch gut.

Ko smo Radoljco ogledali, smo se podali v Bled, odkodar drugo pot več.

Srečo dobro, dragi stric. Imejte v blagem spominu

Vašega unučiča

Vicka.